

VU Research Portal

[Bespreking van: N. Haas (2011) Public Support for Vigilantism]

Rozemond, N.

published in

Tijdschrift voor Criminologie

2011

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Rozemond, N. (2011). [Bespreking van: N. Haas (2011) Public Support for Vigilantism]. *Tijdschrift voor Criminologie*, (4), 414-417.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Public support for vigilantism

Klaas Rozemond

Haas, N.E. (2010). Public support for vigilantism (diss.). Leiden: NSCR/Leiden Law School, ISBN 978-90-9025-811-9.

Soms nemen mensen het recht in eigen hand. De waardering daarvan loopt uiteen. Vanuit het perspectief van de staat betekent eigenrichting een schending van het staatsmonopolie op geweld. Alleen in uitzonderlijke gevallen, ter verdediging van lijf, eerbaarheid of goed, staat de wet (art. 41 lid 1 Wetboek van Strafrecht (Sr)) noodweer toe, maar dat is zelfverdediging en geen eigenrichting. Overschrijding van de grenzen van de noodzakelijke verdediging kan verontschuldigbaar zijn wanneer de overschrijding het gevolg is van een hevige gemoedsbeweging die door een aanranding is veroorzaakt (art. 41 lid 2 Sr). Daarnaast geeft de wet (art. 53 en 95 Wetboek van Strafvordering (Sv)) eenieder de bevoegdheid om een verdachte op heterdaad aan te houden en goederen in beslag te nemen, waarbij de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit in acht moeten worden genomen. Daarmee zijn de grenzen van de bevoegdheden van burgers om met geweld op te treden tegen daders van strafbare feiten gegeven. Daarbij moet worden aangetekend dat noodweerexces geen bevoegdheid verschaft, maar een schulduitsluitingsgrond is die echter nauw samenhangt met de bevoegdheid tot zelfverdediging: ook bij noodweerexces kan het niet om eigenrichting gaan, maar moet het een vorm van excessiviteit zijn die onmiddellijk uit een aanranding voortvloeit. Wanneer een direct causale verband ontbreekt, bijvoorbeeld door tijdsverloop, kan een verdachte zich niet meer op noodweerexces beroepen en is er sprake van ontoelaatbare eigenrichting.

Toch kan de eigenrichter in bepaalde gevallen wel op sympathie rekenen en daarover gaat het proefschrift waarop Nicole Haas op 23 november 2010 in Leiden promoveerde: wat zijn de redenen waarom eigenrichting in bepaalde gevallen op sympathie kan rekenen? In haar proefschrift onderzoekt zij twee hypothesen die deze steun zouden kunnen verklaren: de hypothese dat de steun voortvloeit uit een gebrek aan vertrouwen in het strafrechtelijke systeem (de vertrouwenshypothese) en de hypothese dat de steun is gebaseerd op situationele factoren (de situationele hypothese). Bij situationele factoren kan worden gedacht aan de reden waarom iemand eigenrichting pleegt. Het maakt bijvoorbeeld verschil of iemand schade aan zijn eigendommen vergeldt of wraak neemt voor moord op een familielid.

Een bezwaar tegen bestaande studies naar steun voor eigenrichting is volgens Haas dat deze studies de twee hypothesen niet met elkaar vergelijken en dat ze uiteenlopende definities gebruiken voor begrippen als eigenrichting, vertrouwen en steun. Haas wil daarom allereerst de concepten verduidelijken en vervolgens wil zij de twee hypothesen toetsen met behulp van een vignettenonderzoek, een

methode van onderzoek die nog niet eerder is toegepast om te onderzoeken wat de causale factoren zijn voor steun aan eigenrichting, waarbij de situationele hypothese en de vertrouwenshypothese beide worden getoetst. Haas gaat daarbij uit van de definitie van eigenrichting als geplande strafbare handeling door burgers in reactie op een strafbaar feit van andere burgers, waarbij de geplande handeling is gericht op de daders van het strafbare feit. Met deze definitie wil Haas noodweer, noodweerexces en aanhouding op heterdaad uitsluiten van de vormen van eigenrichting die zij onderzoekt. Het moet gaan om vormen van geweld die een illegaal karakter van bestraffing hebben. Haas gebruikt een typologie om deze definitie nader uit te werken (gebeurtenis, overheidsreactie, eigenrichting, eigenrichter en slachtoffer) waarin per begrip nadere omschrijvingen zijn opgenomen van factoren die kunnen worden gevarieerd om de situationele hypothese te onderzoeken. In verband met de vertrouwenshypothese maakt Haas een onderscheid tussen het object van vertrouwen (politie, justitie en rechterlijke macht) en het concept van vertrouwen (procedureel en instrumenteel). Zo kan bijvoorbeeld de vraag gesteld worden of een rechterlijke procedure wel eerlijk is en of rechterlijk optreden wel effectief is.

Uit een eerste vignetonderzoek leidt Haas af dat de steun van burgers voor eigenrichting wordt beïnvloed door de mate waarin de politie reageert op een aangifte van de eigenrichter (een winkelier die slachtoffer is van winkeldiefstal) en de mate van geweld door de eigenrichter tegen de winkeldief. Wanneer de politie in het vignet actie onderneemt na de aangifte, daalt de steun van de onderzochte personen voor de eigenrichter en die steun daalt ook wanneer de eigenrichter meer geweld gebruikt. De mate van vertrouwen in de politie in het algemeen heeft geen invloed op de steun, de mate van vertrouwen in justitie en de rechterlijke macht heeft wel invloed (minder steun voor eigenrichting bij veel vertrouwen). Ook bezorgdheid over misdaad in het algemeen doet de steun voor eigenrichting toenemen.

Haas gebruikt de *just world*-theorie van Lerner om de resultaten van het experiment te verklaren: mensen hebben behoefte aan een geloof in een rechtvaardige wereld waarin iedereen krijgt wat hij verdient. Misdaad kan het geloof in een rechtvaardige wereld verstoren wanneer de misdaad ongestraft blijft, maar ook eigenrichting kan het geloof in een rechtvaardige wereld verstoren wanneer de eigenrichting disproportioneel is of het slachtoffer van eigenrichting strafrechtelijk wordt vervolgd en bestraft zodat eigenrichting overbodig is. Volgens deze theorie kunnen de gebeurtenissen bij eigenrichting (de misdaad, de overheidsreactie en de eigenrichting) invloed hebben op het geloof in een rechtvaardige wereld en daardoor ook op de steun voor eigenrichting. Elke gebeurtenis kan het geloof verstoren en de steun voor eigenrichting of het gebrek aan steun kan een cognitieve strategie zijn van de persoon die de gebeurtenis moet beoordelen. Haas heeft de hypothesen die uit deze theorie voortvloeien, getest in vervolgstudies met behulp van vignetten die erop waren gericht om de mate van verstoring in het geloof in een rechtvaardige wereld door een misdaad, een overheidsreactie en eigenrichting te onderzoeken. De theorie voorspelt dat de steun voor eigenrichting toeneemt

wanneer het geloof in een rechtvaardige wereld wordt verstoord door een misdaad en de wijze waarop de overheid en de eigenrichter daarop reageren.

In de experimenten werden de aard van de strafbare feiten gevarieerd (agressie in het verkeer, aanrijding van een voetganger en een zedenmisdrijf) en de overheidsreactie (vrijspraak, lichte straf, normale straf, zware straf). Bij een ernstig feit (zedenmisdrijf) is volgens het onderzoek van Haas de steun voor eigenrichting groter dan bij een lichter feit. Ook het verschil tussen vrijspraak en veroordeling is van invloed op de steun, maar de zwaarte van de straf maakt geen verschil. Mensen met vertrouwen in justitie en de rechterlijke macht gaven minder steun aan eigenrichting. Mensen die in het algemeen voorstander van eigenrichting zijn, gaven ook in de specifieke gevallen steun aan eigenrichting en mensen die zich zorgen maken om misdaad in het algemeen deden dat ook.

Overigens is steun voor eigenrichting een gecompliceerd begrip dat in het onderzoek van Haas gemeten werd in de vorm van empathie met het slachtoffer van eigenrichting, verontwaardiging over de eigenrichter, toerekening van schuld aan het slachtoffer en de wens om de eigenrichter te straffen. Het is mogelijk dat mensen geen empathie met het slachtoffer hebben, maar toch vinden dat de eigenrichter moet worden gestraft. Haas concludeert uit haar onderzoek dat steun voor eigenrichting niet erg groot is, althans niet zo groot als sommige politici en media lijken te suggereren. Ook wordt die steun niet alleen bepaald door vertrouwen in de overheid (vertrouwen in de politie lijkt zelfs geen rol te spelen, vertrouwen in justitie en rechterlijke macht wel), maar ook door situationele factoren (ernst van het strafbare feit, aard van de overheidsreactie). Dit kan worden verklaard met de *just world*-theorie van Lerner: misdaad, overheidsreactie en eigenrichting zijn verstorende of herstellende factoren ten opzichte van het geloof in een rechtvaardige wereld en de mate van steun aan eigenrichting is een gevolg van de mate waarin de eigenrichting wordt gezien als een bevestiging van het geloof dat iedereen uiteindelijk krijgt wat hij of zij verdient. Toch concludeert Haas dat er geen sterke relatie tussen een algemeen geloof in een rechtvaardige wereld en specifieke steun voor eigenrichting in een bepaald geval is te vinden in haar onderzoek. De situationele factoren en de mate van vertrouwen in justitie en rechterlijke macht werken sterker dan het algemene geloof in een rechtvaardige wereld. Ter verklaring hiervoor voert Haas de mogelijkheid aan dat mensen zich niet heel sterk bewust zijn van hun geloof in een rechtvaardige wereld, maar dat dit impliciete geloof wel kan verklaren waarom bepaalde factoren de steun voor eigenrichting beïnvloeden.

Haas heeft geen sterke steun voor eigenrichting gevonden en ze heeft laten zien dat die steun door verschillende factoren kan worden verklaard met behulp van de 'just world'-theorie. De studie van Haas laat ook zien dat algemeen vertrouwen in de overheid minder belangrijk is ter verklaring van de steun voor eigenrichting. Die steun lijkt eerder te worden beïnvloed door de ernst van de misdaad en het volgen van een overheidsreactie op die misdaad. Wat kan daaruit worden geconcludeerd ten aanzien van de bevoegdheden van burgers om op te treden tegen misdaad? Uitbreiding van deze bevoegdheden lijkt te zijn gebaseerd op de veron-

derstelling dat de steun voor dat optreden groot is onder burgers. Volgens het onderzoek van Haas hangt die steun echter samen met het al dan niet plaatsvinden van een overheidsreactie op misdrijven. Dat de overheid vooral bij ernstige misdrijven met een reactie komt, lijkt daarom belangrijker te zijn dan begrip van de overheid voor eigenrichting in de vorm van straffeloosheid of niet vervolgen van eigenrichters.